

Եկամտային հարկի համահարթեցման հնարավոր հետևանքների ազդեցությունը տնտեսական աճի վրա Հայաստանի Հանրապետությունում

Մարոյան Կ.Ի.

ՀՀ Պետական Կառավարման Ակադեմիա (Երևան, Հայաստան)

karensaroyan@paara.am

Վճռորոշ բառեր՝ Եկամտային հարկի համահարթեցում, միավոր աշխատաժամանակ, տնօրինվող եկամուտ, մուլտիպլիկատորի էֆեկտ, սպառման և խնայողության հակում

Влияние возможных последствий выравнивания подоходного налога на экономический рост в Республике Армения

Сароян К.И.

Академия Государственного Управления Республики Армения (Ереван, Армения)

karensaroyan@paara.am

Резюме: В этой статье на теоретическом уровне анализируется влияние возможных последствий выравнивания подоходного налога на экономический рост в Республике Армения. Рассматриваются возможные негативные последствия выравнивания подоходного налога, сравнивая их с ожидаемыми выгодами. Теоретический анализ свидетельствует, что в краткосрочной перспективе кажется более вероятным, что выравнивание будет препятствовать экономическому росту из-за возможного сокращения рабочего времени и низкого влияния мультипликатора потребления.

Ключевые слова: Выравнивание подоходного налога, единица труда, располагаемый доход, эффект мультипликатора, склонность к потреблению и сбережению

The Impact of the Possible Consequences of Flat Income Tax on Economic Growth in the Republic of Armenia

Saroyan K.I.

Public Administration Academy of the Republic of Armenia (Yerevan, Armenia)

karensaroyan@paara.am

Abstract: In this article we theoretically analyze the impact of the possible consequences of flat income tax on economic growth in the Republic of Armenia. We observe the possible negative consequences of flat income tax comparing them with expected benefits. This theoretically implemented analysis testifies that in the short run it seems more likely that flattening will discourage economic growth due to the possible shortening of working time and low impact of the multiplier of consumption.

Keywords: Flat income tax, unit labor, disposable income, multiplier effect, the marginal propensity to consume and to save

Արդեն երկար ժամանակ է, ինչ մի շարք զարգացող և անցումային շրջանի տնտեսություններ հարկման կոմպլեկս, պրոգրեսիվ համակարգից անցում են կատարում հարկման պարզ ռեժիմների, որոնցից մեկն էլ հանդիսանում է հարկման համահարթ համակարգը:

Սկսած 1940 թվականից մինչև 2011թ. ներառյալ, մոտավորապես 38¹ երկրներ անցում

են կատարել հարկման համահարթեցված համակարգին: Երկրների կողմից վերջին տարիներին այսպիսի հարկման համակարգի ընդունման ² խոշոր ալիքներ են առանձնացվում: Առաջին խոշոր ալիքը ներառում է Բալթյան երկրները՝ Լատվիան, Լիտվիան և Էստոնիան և բնութագրվում է նրանով, որ այս երկրներում համահարթեցման արդյունքում հարկերը սահմանվեցին համեմատաբար բարձր դրույքաչափի սահմաններում՝ գրեթե հավասար նախկին պրոգրեսիվ համակարգի

¹Denvil R, Duncan, Economic impact of a “Flat” Tax. What have we learned from the Russian Experience?, Scholl of Public and Environmental Affairs, Indian University, February 2012, p. 1

²Salvador Barrios, Euromod working paper series, Progressive tax reforms in flat tax countries, March 2019, p. 2

ամենաբարձր սահմանային դրույքաչափին: Երկրորդ ալիքը սկիզբ առավ Ռուսաստանի Դաշնությունում, այնուհետև տարածվեց Ռուսիայում և Հունգարիայում: Այս դեպքում հատկանշական էր այն, որ բարեփոխումից հետո հարկերը սահմանվեցին այնպիսի մակարդակում, որը մոտ էր նախկին պրոգրեսիվ համակարգի ամենացածր դրույքաչափին: Ռուսաստանի Դաշնության դեպքը հանդիսանում է առավել շատ ուսումնասիրված դեպքերից մեկը, որի պատճառներից մեկն էլ համարում են դրա կիրառման հաջողությունը: 16.07.1998թ.-ին³ ընդունված հարկային օրենսգրքի 2-րդ մասին համապատասխան Ռուսաստանը 2001 թվականի հունվարի 1-ից անցում կատարեց եկամտային հարկի համահարթ դրույքաչափի՝ նախկին պրոգրեսիվ հարկման փոխարեն: Ուժի մեջ մտած հարկային օրենսգրքով Ռուսաստանի Դաշնությունում աշխատավարձերի և դրանց հավասարեցված այլ եկամուտների նկատմամբ եկամտային հարկի դրույքաչափը սահմանվեց 13 տոկոս՝ 1 տոկոս բարձր նախկին պրոգրեսիվ համակարգի ամենացածր դրույքաչափից⁴: Ռուսաստանում համահարթեցման կիրառման հաջողությունը պայմանավորում են հիմնականում այդ ժամանակահատվածում ձևավորված տնտեսական բարենպաստ միջավայրով և ընդգրկուն օրենսդրական փաթեթի կիրառմամբ:

Եկամտային հարկի համահարթեցման կողմնակիցները առանձնացնում են դրա կիրառման 3 հիմնական դրական հետևանք՝ պարզությունը, արդյունավետությունը և արդարությունը: Սակայն հարց է առաջանում, թե կոնկրետ ինչպիսի ազդեցություն է այն ունենում տնտեսական աճի վրա՝ առանձին վերցրած: Այս համատեքստում, հատկապես կարևորվում է ՀՀ-ում եկամտային հարկի համահարթեցման հետևանքների վերլուծությունը՝ տնտեսական աճի տեսանկյունից:

Ինչպես գիտենք, 25.06.2019թ.-ին ընդունված ՀՕ-68-Ն օրենքով փոփոխություններ են տեղի ունեցել ՀՀ հարկային օրենսգրքում, որի համաձայն՝ 2020թ.-ի հունվարի 1-ից ՀՀ-ում եկամտային հարկի նախկին պրոգրեսիվ դրույքաչափերի փոխարեն կիրառվելու է

միասնական հաստատուն եկամտային հարկ՝ 23 տոկոս դրույքաչափով, որը հաջորդաբար իջնելու է մինչև 20 տոկոս: Այս ամենի հետևանքով նախատեսվում է հարկային եկամուտների կորուստ, որը ՊԵԿ գնահատականների համաձայն կազմելու է 26,218,853,105⁵ դրամ, որի հաշվարկման մեթոդիկան տրված է ստորև բերված աղյուսակում (աղյուսակ 1):

Պետք է նշել, որ հարկային եկամուտների նշված կորուստների հաշվարկին չեն մասնակցում՝

1) միկրոձեռնարկատիրության մեջ ներգրավված վարձու աշխատողներին հարկային գործակալի կողմից վճարված եկամտային հարկի գումարները, քանի որ անկախ եկամտային հարկի բազայից միկրոձեռնարկատիրության սուբյեկտները յուրաքանչյուր աշխատողի համար ամսական հաշվարկում և վճարում են միանվագ 5000-ական դրամ,

2) Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին ՀՀ օրենքին համապատասխան հավաստագրված տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից պահված եկամտային հարկի գումարները, քանզի նույն օրենքին և հարկային օրենսգրքի անցումային դրույթներին համապատասխան՝ մինչև 2022թ. դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ՝ Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին ՀՀ օրենքին համապատասխան հավաստագրված տնտեսավարող սուբյեկտները յուրաքանչյուր աշխատողի աշխատավարձի նկատմամբ հաշվարկելու և պահելու են եկամտային հարկ՝ 10 տոկոս դրույքաչափով՝ եկամտային հարկի դրույքաչափի ստանդարդ ամսական սանդղակի փոխարեն:

Հաշվի առնելով համահարթեցման հնարավոր հետևանքները և ՀՀ տնտեսական առանձնահատկությունները՝ այստեղ փորձել են առանձնացնել այն երեք կարևոր ուղղությունները, որոնցով եկամտային հարկի համահարթեցումը կարող է ազդել տնտեսական աճի վրա:

1. Աշխատաժամանակի տևողության քանակի փոփոխությունը: Ինչպես նշեցինք, 2020 թ.-ի հունվարի 1-ից ՀՀ-ում աշխատավարձերը

³ http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_19671/

⁴ <http://www.garant.ru/infografika/621831/>

⁵Գնահատականները կատարվել են ՊԵԿ տեղեկատվական բազայում առկա տվյալների համադրման արդյունքում

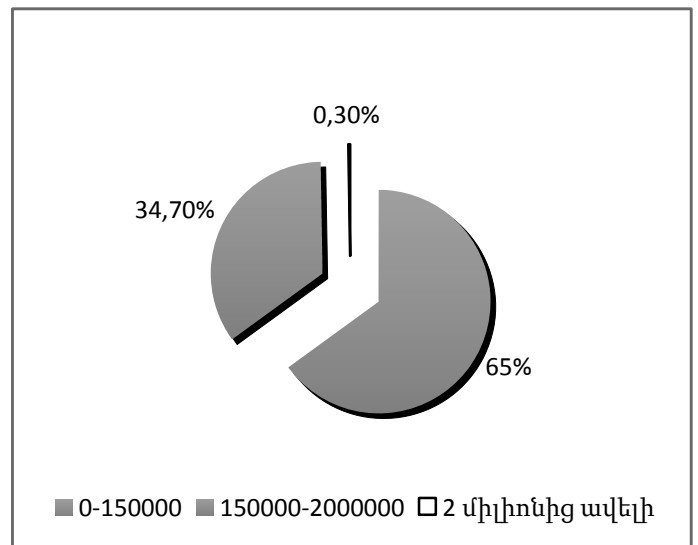
Հ/Հ	Ցուցանիշներ	Գնահատական
1	2018թ.-ի ընթացքում վարձու աշխատողներին հարկային գործակալի կողմից վճարված եկամուտներ	1,202,317.301,166
2	Միկրոձեռնարկատիրության մեջ ներգրավված վարձու աշխատողներին հարկային գործակալի կողմից վճարված եկամուտներ	20,685.316,829
3	Միկրոձեռնարկատիրության մեջ չներգրավված վարձու աշխատողներին հարկային գործակալի կողմից վճարված եկամուտներ	1,181,631,984,337
4	Միկրոձեռնարկատիրության մեջ չներգրավված վարձու աշխատողներին հարկային գործակալի կողմից վճարված եկամտային հարկ	297,994,209,413
5	Կանխատեսվող եկամտային հարկ 23% դրույքաչափի կիրառման արդյունքում	271,775,356,398
6	Պետական բյուջեի հարկային եկամուտների կանխատեսվող կորուստը	26,218,853,015

Աղյուսակ 1. 2020 թվականի հունվարի 1-ից եկամտային հարկի դրույքաչափի փոփոխման արդյունքում ՀՀ պետական բյուջեի հարկային եկամուտների ազդեցության գնահատական, դրամով

և դրան հավասարեցված եկամուտները հարկվելու են միասնական 23 տոկոս դրույքաչափով (բացառությամբ միկրոձեռնարկատիրության և Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի պետական աջակցության մասին՝ ՀՀ օրենքի շրջանակներում հարկային գործակալի կողմից պահվող եկամտային հարկի)՝ անկախ հարկվող եկամտի մակարդակից: Նախկին դրույքաչափերի հետ համեմատությունից պարզ է դառնում, որ 150000 մինչ 2 միլիոն, ինչպես նաև 2 միլիոն և ավելի եկամուտ ստացող մարդկանց տնօրինվող եկամուտները և բացարձակ և հարաբերական աճ են գրանցելու, որի հետևանքն էլ, ըստ իս, հանդիսանալու է այն, որ շատ բարձր եկամուտ ստացող մարդիկ այս փոփոխությունների հետևանքով էլ ավելի շատ գումար են ստանալու բացարձակ առումով, ինչը կարող է հանգեցնել նրան, որ այս մարդիկ տվյալ պարագայում կգոհաբերեն իրենց աշխատածամանակի մի մասը՝ ավելի շատ ժամանակ հատկացնելով իրենց ընտանիքին համ հանգստին, միևնույն ժամանակ նախկինի համեմատ ունենալով նույն կամ ավելի տնօրինվող եկամուտ:

ՀՀ-ում մոտավորապես գոյություն ունի 610000 գրանցված աշխատող, որի 65 տոկոսը ստանում են մինչև 150000 դրամի եկամուտ (ներառյալ հարկերը), 34,7 տոկոսը՝ 150000-ից

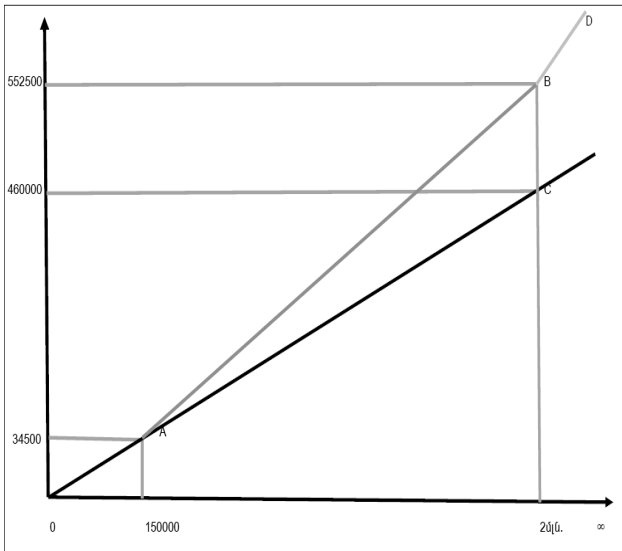
մինչև 2 միլիոն դրամի եկամուտ, իսկ 0.3 տոկոսը՝ 2 միլիոն դրամից ավելի եկամուտ¹.

Նկար 1. 0-150000, 150000-2000000 և 2 միլիոն ավելի եկամուտ ստացող աշխատողների մասնաբաժինը, տոկոսով

Ինչպես նշվեց, եկամտային հարկի համահարթեցման հետևանքով տեղի է ունենում հարկային եկամուտների կորուստ, որը կարելի է ներկայացնել ստորև բերված գրաֆիկով (նկար 2).

¹ Տվյալները վերցված են ՀՀ ՊԵԿ տեղեկատվական բազայից

Նկար 2. հարկային եկամուտների կորուստը եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո

Ինչպես երևում է գրաֆիկից, A և C կետերով անցնող ուղիղը իրենից ներկայացնում է եկամտային հարկի համահարթեցումից ակնկալվող եկամուտները, որտեղ X-երի առանցքը իրենից ներկայացնում է աշխատավարձի և դրանց հավասարեցված եկամուտների մակարդակը՝ ներառյալ հարկերը, Y-երի առանցքը իրենից ներկայացնում է եկամտային հարկի մակարդակը տվյալ X-ի դեպքում: Միաժամանակ A, B և C կետերով անցնող բեկյալը իրենից ներկայացնում է գործող եկամտային հարկի դրույքաչափը՝ ամսական սանդղակով: Մաթեմատիկորեն, դա կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

1) մինչև համահարթեցումը՝

$$\left\{ \begin{array}{l} T=0.23X, \text{ երբ } X\text{-ը գտնվում է } 0\text{-}150000 \text{ դրամի} \\ \text{միջակայքում,} \\ T= 34500+0.28X, \text{ երբ } X\text{-ը գտնվում է } 150000\text{-}2000000 \\ \text{միջակայքում,} \\ T=552500+0.33X, \text{ երբ } X\text{-ը մեծ է } 2 \text{ միլիոնից,} \end{array} \right.$$

2) համահարթեցումից հետո՝

$Y = 0.23X$, X-ի ցանկացած արժեքի դեպքում,

Որտեղ՝ X-ը աշխատավարձը և դրան հավասարեցված վճարներն են, իսկ T-ն՝ աշխատավարձի և դրան հավասարեցված վճարումների հարկումից գոյացող հարկային եկամուտները:

Վերոնշյալը ձևափոխելով մենք կարող ենք ստանալ տնօրինվող եկամուտների մակար-

դակը տրված աշխատավարձի և դրան հավասարեցված վճարումների դեպքում՝

1) մինչև համահարթեցումը՝

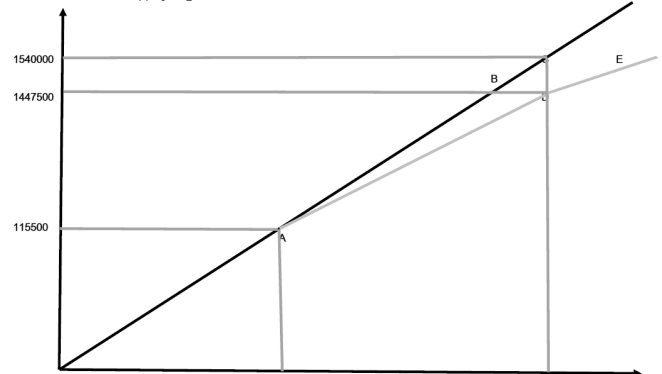
$$\left\{ \begin{array}{l} Y=X-0.23X=0.77X, \text{ երբ } X\text{-ը գտնվում է } 0\text{-}150000 \\ \text{դրամի միջակայքում,} \\ Y=150000-34500+0.72X, \text{ երբ } X\text{-ը գտնվում է } 150000\text{-} \\ 2000000 \text{ միջակայքում,} \\ Y=2000000-552500+0.67X, \text{ երբ } X\text{-ը մեծ է } 2 \\ \text{միլիոնից,} \end{array} \right.$$

2) համահարթեցումից հետո՝

$Y=0.77X$, X-ի ցանկացած արժեքի դեպքում, որտեղ՝ Y-ը դա տնօրինվող եկամտի մեծությունն է, իսկ X-ը՝ աշխատավարձի և դրանց հավասարեցված վճարների մեծությունն է՝ մինչև հարկումը:

Մինչև համահարթեցումը և համահարթեցումից հետո տնօրինվող եկամտի փոփոխությունը կարելի է ներկայացնել ստորև բերված նկարի միջոցով.

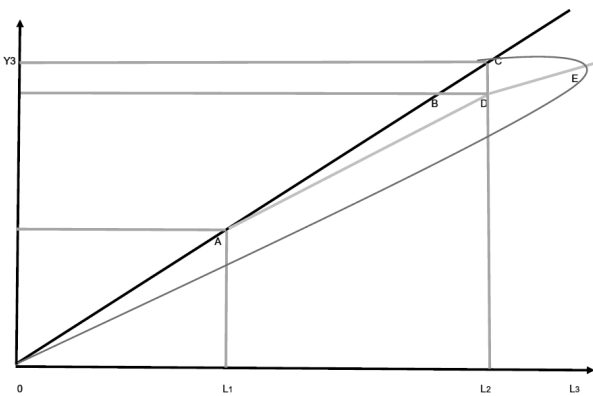
Նկարում A, B և C կետերով անցնող ուղիղը իրենից ներկայացնում է տնօրինվող եկամտի ֆունկցիան եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո, իսկ A, D և E կետերով անցնող ուղիղը՝ տնօրինվող եկամտի ֆունկցիան մինչև համահարթեցումը:

Նկար 3. Տնօրինվող եկամտի փոփոխությունը եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո

Տնտեսագիտության տեսության մեջ անհատական առաջարկի կորը քննարկելիս նշվում է, որ աշխատավարձի աճը (այստեղ խոսքը գնում է «մաքուր աշխատավարձի» մասին, որը չի ներառում հարկերը, այլ կերպ ասած՝ դա վերաբերում է տնօրինվող եկամտի աճին) հանգեցնում է առաջարկվող աշխատաժամանակի քանակի ավելացման, սակայն որոշակի սահմանից հետո աշխատավարձի աճը տանում է նրան, որ բարձր աշխատավարձ ստացող աշխատողները զոհաբերում են

իրենց աշխատաժամանակի մի մասը՝ ի օգուտ իրենց ազատ ժամանակի: Համադրելով անհատական առաջարկի կորը եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո տնօրինվող եկամտի փոփոխությունն արտահայտող կորի հետ գրաֆիկորեն կարող ենք ցույց տալ հնարավոր աշխատաժամանակի տևողության կորուստը:

Նկար 4. Անհատական առաջարկի կորի ազդեցությունը եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո

Գրաֆիկից պարզ է դառնում, որ եթե մինչև համահարթեցումը եկամտի ցանկալի մակարդակը ունենալու համար պահանջվում էր $L3$ տևողության աշխատաժամանակ, ապա համահարթեցումից հետո առաջարկվող աշխատաժամանակը նվազում է՝ դառնալով $L2$:

Աշխատաժամանակի կորստի հետևանքով անհատի եկամտի կորուստը կարելի է ներկայացնել հետևյալ բանաձևով՝

$$(L3 - L2) \cdot y, \text{ որտեղ } y$$

ընդ որում միավոր աշխատաժամանակի վարձատրությունն է համահարթեցումից հետո:

Այս ամենի հետևանքով պետական բյուջեից վերաբաշխվող եկամուտը ի օգուտ աշխատողների կնվազի առանձին անհատների աշխատաժամանակի կորստի հետևանքով անհատների եկամուտների կորստի հանրագումարի չափով, այլ կերպ՝

$$IL = 26,218,853,015 - \sum_{i=1}^n (L_n + k - L_k) \cdot y_i, \text{ որտեղ } IL$$

ընդ աշխատաժամանակի սկզբնական տևողության նվազման հետևանքով սկզբնական վերաբաշխվող եկամտի կորուստների հանրագումարն է, $L_n + k$ -ն՝ աշխատանքին հատկացվող սկզբնական ժամանակի տևողությունն է, L_n -ը՝ համահարթեցումից հետո աշ-

խատանքին հատկացվող ժամանակի տևողությունն է, y_i -ն՝ համահարթեցումից հետո տնօրինվող եկամտի մեծությունն է մեկ միավոր աշխատաժամանակի դեպքում

2. Պետական ծախսերի և սպառման մուտիպլիկատորի էֆֆեկտը:

Տնտեսագիտությունից հայնտի է, որ ՀՆԱ-ն չափվում է 3 եղանակով, որոնցից մեկն էլ հանդիսանում է ծախսային եղանակը, որի միջոցով ՀՆԱ-ն արտահայտվում է հետևյալ կերպ՝

$$GDP = C + I + G + NX, \text{ որտեղ } C$$

ն սպառումն է, I -ը՝ համախառն ներդրումները, G -ն՝ պետական ծախսերը, իսկ NX -ը՝ արտահանման և ներմուծման տարբերությունը: Եկամտային հարկի համահարթեցման հետևանքով տեղի է ունենում ՀՆԱ-ի ծախսային մասի վերաբաշխում՝ պետական ծախսերից դեպի սպառման ծախսեր, որն իր համապատասխան ազդեցությունն է գործում ՀՆԱ-ի վրա՝ միաժամանակ ազդելով նաև ՀՆԱ-ի մնացած բաղադրիչների վրա: Այս ազդեցությունն իր դրսևորումն է ստանում մուտիպլիկատորի էֆֆեկտի միջոցով: Մուտիպլիկատորի էֆֆեկտի էությունը կայանում է նրանում, որ յուրաքանչյուր ծախս կլինի դա սպառման ծախս, ներդրումային ծախս կամ պետական ծախս, շղթայական ռեակցիայով հանգեցնում է ՀՆԱ-ի բազմապատիկ աճի, որի մեծությունը որոշվում է k գործակցով: Գործակիցը հաշվարկելու համար օգտագործվում են այնպիսի մեծություններ, ինչպիսիք են սպառման և խնայողության սահմանային հակումները: Ժամանակին, ուսումնասիրելով սպառման, խնայողության և ներդրումների էությունը, Քեյնսը եկել է կարևոր եզրահանգման, համաձայն որի՝ խնայողությունը կախված է ոչ թե տոկոսադրույքի մեծությունից, այլ եկամտի մակարդակից: Այսինքն, խնայողության առաջնային ազդակը դա առկա եկամուտն է, այլ ոչ թե տոկոսը²: Հաշվի առնելով դա՝ եկամուտը կարելի է ներկայացնել՝ որպես սպառման և խնայողության հանրագումար.

$Y = C + S$: Այս դեպքում ինչպես սպառումը, այնպես էլ խնայողությունն հանդիսանում են ֆունկցիա եկամտից՝

² The Keynesian Revolution and its Critics, Issues of the Theory and Policy for the Monetary Production Economy, Gordon A. Fletcher, 1987, 1-st editon, p. 69

$$C = a + MPC * Y,$$

$$S = -a + MPS * Y, \text{ որտեղ } \backslash$$

a-ն ավտոնոմ սպառումն է, MPC-ը՝ սպառման սահմանային հակումը, իսկ MPS-ը՝ խնայողության սահմանային հակումը, այստեղից հետևում է, որ $MPC + MPS = 1$: MPC-ը դա մեկ միավոր եկամտի փոփոխության հետևանքով սպառման մեծության փոփոխությունն է: Այսինքն, եթե $MPC = 0.6$ միավոր, իսկ լրացուցիչ եկամուտը կազմում է 100 միավոր, ապա լրացուցիչ սպառման ծախսերը կկազմեն 60 միավոր: Այս ամենը հաշվի առնելով, այժմ կարելի է գնահատել պետական ծախսերի մուլտիպլիկատորի գործակիցը, որն ունի հետևյալ բանաձևը

$$Y = G + MPC * G + MPC * MPC * G + \dots = G / (1 - MPC) = G / MPS, \text{ որտեղից } k = 1 / MPS:$$

Տվյալ դեպքում, եթե $G = 100$ միավոր, իսկ MPC-ն տնտեսության մասշտաբով հավասար է 0.6-ի, ապա $k = 100 / 0.4 = 250$, այսինքն 100 միավոր պետական ծախսը բերում է 250 միավոր եկամուտ: Խնդիրն այլ է հարկերի նվազեցման պարագայում: Հարկերի նվազեցումը բերում է անհատների եկամուտների ավելացման, սակայն քանի որ եկամտի մի մասը կազմում է խնայողությունը, ապա 100 միավոր հարկերի նվազեցման պարագայում սպառումը կավելանա 60 միավորով, իսկ 40-ը կուղղվի խնայողությունը, ուստի հարկերի նվազեցման մուլտիպլիկատորի գործակիցը կունենա հետևյալ տեսքը՝

$$100 * MPC + 100 * MPC * MPC + 100 * MPC * MPC * MPC = MPC / (1 - MPC) = 100 * MPC / MPS,$$

Այսինքն՝ հարկերի նվազեցման արդյունքում մուլտիպլիկատորը կազմում է ավելի փոքր մեծություն, քան պետական ծախսերի պարագայում էր, իսկ տարբերությունը հենց իրենից ներկայանցում է G մեծությունը: Ստացվում է, որ պետական ծախսերի և սպառման ծախսերի մուլտիպլիկատորի հավասար մեծության դեպքում եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո սկզբնական շրջանում ՀՆԱ-ն նախկինի համեմատ կրում է 26,218,853,015 դրամի կորուստ: Հարց է առաջանում, թե ինչպիսին կլինի վերջնական ազդեցությունը ՀՆԱ-ի վրա եկամտային հարկի համահարթեցումից հետո: Ամեն ինչ կախված է պետական ծախսերի և սպառման ծախսերի մուլտիպլիկատիվ էֆեկտից: Սակայն, կա մի հանգամանք, որը մեզ որակապես

հնարավորություն կտա գնահատել դրանց վերջնական ազդեցությունը: Դրա էությունը կայանում է հետևյալում.

Քանի որ եկամտային հարկի համահարթեցումից հիմնականում շահում են բարձր եկամուտ ստացողները, իսկ ավել բարձր ստացող անհատների սպառման հակումը ընդհանուր եկամտում ցածր մասնաբաժին է կազմում և միջինում ավելի փոքր մեծություն է կազմում, ապա կարծում ենք, որ համահարթեցումից հետո պետական ծախսերի մուլտիպլիկատորը ընդհանուր տնտեսության մասշտաբով ավելի մեծ կլինի, քան սպառման մուլտիպլիկատորը: Դրա մասին են վկայում նաև կատարված հարցման արդյունքները, որոնց համաձայն՝ 0-150000 դրամ ստացողների սպառման միջին հակումը կազմում է մոտավորապես 0.95 միավոր, 150000-2000000 ստացողներինը՝ 0.71 միավոր, իսկ 2000000-ից ավել գումար ստացողների՝ 0.52 միավոր: Հարցման տվյալները ներառված են ստորև բերված աղյուսակում (աղյուսակ 2):

Սակայն պետք է նաև հաշվի առնել, որ 2մլն.-ից ավել գումար ստացողների տեսակարար կշիռը կազմում է ընդհանուր աշխատողների 0.3 տոկոսը կամ 1830 մարդ, ուստի եկամտային հարկի համահարթեցման արդյունքում ձևավորվող սպառման հակման միջին ցուցանիշը կկազմի մոտավորապես 0.7 միավոր:

ՀՆԱ-ի մոտավոր ընդհանուր կորուստը տվյալ դեպքում կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

$$TIL = 26,218,853,015 / (1 - MPC) - ((26,218,853,015 - \sum_{i=1}^n (L_n + k - L_k) * y_i) / (1 - MPC) - 26,218,853,015) = \sum_{i=1}^n (L_n + k - L_k) * y_i / (1 - MPC) + 26,218,853,015$$

Որտեղ՝ 1-ին մեծությունը ցույց է տալի պետական ծախսերի մուլտիպլիկատորի էֆեկտը, 2-րդ մեծությունը համահարթեցման արդյունքում սկզբնական կորուստի մեծությունն է, իսկ 3-րդ մեծությունը իրենից ներակայացնում է համահարթեցման արդյունքում սպառման ծախսերի մուլտիպլիկատորի էֆեկտը՝ հաշվի առած նաև աշխատաժամանակի կորուստի հետևանքով եկամտի հնարավոր կորուստը:

Ներմուծման մուլտիպլիկատորի ազդեցությունը: Ինչպես նշեցինք, համահարթեցման

Եկամտի սանդղակը					
0-150000		150000-2000000		2000000 և ավելի	
MPS	MPC	MPS	MPC	MPS	MPC
0	1	0.79	0.21	0.47	0.53
0.1	0.9	0.2	0.8	0.32	0.68
0	1	0.42	0.58	0.39	0.61
0	1	0.35	0.65	0.4	0.6
0.15	0.85	0.19	0.81	0.6	0.4
0	1	0.3	0.7	0.63	0.37
0.2	0.8	0.05	0.95	0.5	0.5
0	1	0.2	0.8	0.5	0.5
0	1	0	1	0.32	0.68
0.1	0.9	0.44	0.56	0.37	0.63
0.1	0.9	0	1	0.44	0.56
0	1	0.4	0.6	0.33	0.67
0	1	0	1	0.43	0.57
0	1	0.75	0.25	0.76	0.24
0.1	0.9	0.3	0.7	0.67	0.33
0.05	0.95	0.29	0.71	0.48	0.52

Աղյուսակ 2. Սպառման և խնայողության հակման մեծությունները եկամտային տարբեր սանդղակների դեպքում

հետևանքով բարձրանում են 150000-2000000, ինչպես նաև 2 մլն. և ավելի աշխատավարձ ստացող 213500 աշխատողների տնօրինվող եկամուտը: Այս խմբերից հիմնականում բարձր եկամուտ ստացող աշխատողներ շատ դեպքերում իրենց յուրահատուկ պահանջ-մունքների բավարարման նպատակով ձեռք են բերում դրսից ներմուծված ապրանքներ, ինչպես նաև պատվիրում են դրանք հատուկ ինտերնետային կայքերի միջոցով: Քանի որ ներմուծման ժամանակ գումարները դուրս են հոսում, դրանք այլևս չեն ծախսվում երկրի ներքում ապրանքների կամ ծառայությունների ձեռք բերման վրա, ուստի արգելակում են մուլտիպլիկատորի հետագա ազդեցությունը: Հետևաբար, այս գործոնը նույնպես պետք է հաշվի առնել եկամտի համահարթեցման համատեքստում: Դրա հետևանքով ՀՆԱ-ի ընդհանուր կորուստը համահարթեցումից հետո կարելի է ներկայացնել հետևյալ բանաձևով՝

$$TIL = \sum_{i=1}^n (L_n + k - L_k) * y_i / (1 - MPC + MPM) + 26,218,853,015$$

Մյուս կողմից, եկամտի այն մասը, որը չի սպառվել և խնայվել է, և որը կազմում է $26,218,853,015 * MPS$, հետագայում կամ սպառ-

վում կամ որպես ավանդ ներդրվում է բանկում: Եթե մենք ընդունենք, որ $MPS = MPS_1 + MPS_2$, ապա $MPS_1 * 26,218,853,015$ կներկայացնի հետագայում սպառվող գումարը, իսկ $MPS_2 * 26,218,853,015$ որպես ավանդ ներդրվող գումարը: Խնայվող գումարից որոշակի մասի սպառումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ ժամանակի ընթացքում համահարթեցումից հետո տնօրինվող եկամտի ավելացում ունեցողները՝ տեսնելով, որ տնօրինվող եկամտի մեծացումը կրում է համեմատաբար կայուն և երկարաժամկետ բնույթ, որոշակի չափով մեծացնում են իրենց սպառման հակումը նախկինի համեմատ: Այս հանգամանքը քննարկվել է ինչպես Միլթոն Ֆրիդմանի, այնպես էլ Ֆրանկո Մոդիլյանի և Ռիչարդ Բրումբերգի կողմից: Ֆրիդմանը այն ձևակերպել է որպես կայուն եկամտի հիպոթեզ, իսկ Մոդիլյանին և Բրումբերգը՝ կյանքի ցիկլի տեսություն¹: Ինչ վերաբերում է որպես ավանդ ներդրվող գումարներին, ապա վերջինս ոչ միայն հետագայում հանդիսանում է որպես ներդրումային ծախս, այլև մի կողմից ավանդատուին բերում է երաշխավորված

¹ Macroeconomics: an Introduction, Chapter 11, Keynesian Fiscal Policy and the Multipliers, Internet Editing as of January 1, 2006, Copyright 2006 by Charles R. Melson, p. 9

տոկոսային գումարներ՝ որպես ներդրված ավանդի դիմաց հատուցում, մյուս կողմից՝ բանկը վարկավորելով այդ գումարները այլ կազմակերպություններին, ստանում է վարկային տոկոսային գումարներ: Այսինքն՝ երկարաժամկետ կտրվածքում տեղի կունենա ՀՆԱ-ի աճ, որը կընդունի հետևյալ տեսքը՝

$$\begin{aligned}
 FI &= (26,218,853,015 * MPS1 / (1 - MPC)) + (26,218,853,015 * MPS2 / (1 - MPC)) + \\
 & 26,218,853,015 * MPS2 * (1 + r)^n + 26,218,853,015 * MPS2 * \left(\frac{r/12}{1 - (1 + \frac{r}{12})^{-n}} \right)^{n-1} = \\
 & 26,218,853,015 + 26,218,853,015 * MPS2 * ((1 + r)^n + \left(\frac{r/12}{1 - (1 + \frac{r}{12})^{-n}} \right)^{n-1}), \text{ որտեղ՝} \\
 & 26,218,853,015 * MPS2 * \left(\frac{r/12}{1 - (1 + \frac{r}{12})^{-n}} \right)^{n-1} - \text{ը}
 \end{aligned}$$

բանկի կողմից ներդրողներին վարկավորելու դիմաց ստացվող տոկոսային գումարներն են (այստեղ n մեծությունը տարիների ամիսների թիվն է), $26,218,853,015 * MPS2 * (1 + r)^n$ ավանդատուների ստացած վերջնական գումարներն են, որոնք ներառում են ինչպես սկզբնական ավանդի գումարը, այնպես էլ դրա դիմաց հաշվեգրվող տոկոսները:

Համադրելով ապագա եկամուտները հնարավոր կորուստների հետ կունենանք՝

$$\begin{aligned}
 NG &= FI - \\
 TIL &= 26,218,853,015 + 26,218,853,015 * MPS2 * (1 + r)^n + \\
 & 26,218,853,015 * MPS2 * \left(\frac{r/12}{1 - (1 + \frac{r}{12})^{-n}} \right)^{n-1} - \\
 & \sum_{i=1}^n (L_k + k - L_k) * y_i / (1 - MPC + MPM) - \\
 & 26,218,853,015 = \\
 & 26,218,853,015 * MPS2 * \\
 & \left((1 + r)^n + \left(\frac{r/12}{1 - (1 + \frac{r}{12})^{-n}} \right) * n - 1 \right) - \\
 & \sum_{i=1}^n (L_k + k - L_k) * y_i / (1 - MPC + MPM), \text{ որտեղ՝}
 \end{aligned}$$

NG-ն դա զուտ արդյունքն է համահարթեցումից հետո: Այստեղ պետք է հաշվի առնել, որ $\sum_{i=1}^n (L_k + k - L_k) * y_i$, $(1 + r)^n$ և $\left(\frac{r/12}{1 - (1 + \frac{r}{12})^{-n}} \right) * n$ մեծությունների մեջ n պարամետրն ունի միանգամայն տարբեր նշանակություն: Բանաձևից հետևում է, որ

կարճաժամկետ կտրվածքում ավելի իրատեսական է թվում եկամտի համահարթեցման բացասական ազդեցությունը տնտեսական աճի վրա:

Մեր վերլուծությունը հիմնականում կրում էր տեսական բնույթ: Մենք ընդունեցինք, որ ընդհանուր մասշտաբով պետական, սպառման և ներդրումային ծախսերի մուլտիպլիկատորը նույն մեծությունն է: Գործնականում ամեն ինչ կախված է նրանից, թե ՀՆԱ-ի բաղադրիչներից որի մուլտիպլիկատորն ավելի ուժեղ ազդեցություն կգործի ընդհանուր արդյունքի վրա և, եթե այդպիսին լինի, ապա տնտեսական որոշումներ ընդունելիս առավել մեծ ուշադրություն պետք է դարձնել հենց այդ ազդեցատին:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. **R. A Musgrave and Tun Thin**, Income Tax Progression, 1929-48, Journal of Political Economy, Vol. 56, N 6 (Dec., 1948), pp. 498-514
2. **William G. Gale**, Simple, Efficient, Fair, Or is it? The Flat Tax in Theory and Practice: The Brookings Review, Vol.16., N 3 (Summer 1998), pp. 40-44, Brookings Institutional Press
3. An Economic Evaluation of the Economic Growth and Tax Relief Reconciliation Act, 2001
4. **R. Melson**, Macroeconomics: an Introduction, Chapter 11, Keynesian Fiscal Policy and the Multipliers, Internet Editing as of January 1, 2006
5. **Denvil R. Duncan**, Behavioral Responses and The Equity Effects of Personal Income Taxes, 2011
6. **Denvil R. Duncan**, Economic impact of a “Flat” Tax. What have we learned from the Russian Experience?, Scholl of Public and Environmental Affairs, Indian University, February 2012
7. **Salvador Barrios**, Euromod working paper series, Progressive tax reforms in flat tax countries, March 2019
8. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_19671/
9. <http://www.garant.ru/infografika/621831/>
10. <http://www.petekamutner.am/>
11. <http://www.minfin.am/>
12. <https://vsezaimyonline.ru/reviews/protenty-po-kreditu.html>

Տճանա/Հանձնվել է՝ 24.12.2019
 Рецензирована/Գրախոսվել է՝ 27.12.2019
 Принята/Ընդունվել է՝ 8.01.2020

² <https://vsezaimyonline.ru/reviews/protenty-po-kreditu.html>